

Noe om krigen i Gratangen i april, mai 1940.

forfattet av Astrup Nilssen, Sjøvegan.

IR 12 og Alta bataljon. Kampene på Moan gårdene.

Den 17. april kom Trønderbataljonen IR 12 med "Dronning Maud" fra Finnmark til Sjøvegan. De hadde fått god trening fra nøytralitetstjenesten i grenseområdet mot Sovjet. Bataljonen ble stasjonert på Tennevoll i Lavangen.

Det viste seg at tyskerne sendte skipatroljer inn på Lavangseidet mellom Gratangen og Lavangen. Forsterkede norske feltvakter som kontrollerte Eidet, avviste de tyske patroljene, som da måtte trekke seg ned til Gratangen.

Jeg vil kort nevne tragedien i Gratangsdalen, den 25. april, da trønderbataljonen kom i kamp. Bataljonen, IR12, på 754 mann, hadde fått som oppgave å ta seg over Eidet fra Lavangen til Gratangen for å ta kontroll over riksveg 50 ved Turiststasjonen, og sperre den tyske tilbaketrekningen fra Lapphaugen, samt renske Gratangsdalen for tyskere. Operasjonen gikk ikke som planlagt, uten at noen kan si hva som egentlig gikk galt. Det forferdelige uværet hadde nok en del av skylden, men det ser ut som om det var kommunikasjonene som sviktet

Marsjen fra Tennevoll over til Gratangen i nordveststorm med vind og våt snø rett i ansiktet gjorde at det var nesten umulig å finne retningen.. Det ble et umenneskelig slit med det tunge utstyret, 3 kgs pakninger på ryggen, i den meterhøye våte snøen og dertil belastningen med å dra skikjelkene lastet med utstyr. Turen over Eidet ca 4 - 5 km , tok ca 11 timer, uten søvn. Soldatene ble gjennomvåte til skinnet, utslitt og sultne. Det var ikke mulig å få frem maten i det forferdelige uværet. De 80 hestene hadde vanskelig for å gå i den dype snøen. De måtte ha hjelp for å komme fram, selv med truger. Den lange, bratte oppstigningen i tett bjørkeskog fra Tennevoll og opp på eidet, er vanskelig å avansere selv i godt vær, og det ble den første alvorlige hindringen. Soldatene ble så utkjørt at de faktisk ikke var stridsdyktige.

Paul Mellem fra Grøsnes var innkalt til IR16 . Han ble beordret som kjentmann og los for trønderne og gikk i teten over eidet

Bataljonen kom fram til nedstigningen mot Gratangen ved sekstiden om morgenen. Alle var så utslitt at ble gitt tillatelse til å søkte ly i husene i for å hvile. Soldatene fikk mat og ble godt mottatt på gårdene. Alle gikk til ro for natta, også de som bodde i husene, barn, kvinner og menn, med unntak av vaktpostene. Ingen fryktet noen fare, selv om de kjente til at tyskerne var på skoleinternatet.

I følge tyske kilder hadde tyskerne observert at norske styrker kom og hadde tatt inn på Moan-gårdene. Den tyske sjefen i Gratangen, major Stautner, hadde mistet forbindelsen

med sitt kompani på Lappaugen og trodde at kompaniet var gått tapt i kampene der, inntil han fikk melding om at de hadde trukket seg tilbake og var på retur mot Storfossen.

Dette forandret situasjonen totalt for tyskerne. Majoren bestemte seg for å angripe den norske avdelingen på Moan-gårdene. Han regnet med at dersom de ikke gikk til angrep nå, så ville den norske bataljonen IR 12 gå til angripe dagen etter og slå tyskerne tilbake.

Det tyske angrep startet på morgenkvisten natt til den 25. april. Trønderne ble fullstendig overrasket mens de hvilte. For befolkningen ble det en forferdelig situasjon å bli vekket med krig og skuddsalver mot husene. Alle søkte best mulig dekning i kjellerne. IR 12 fikk ikke tid til organisert motstand. Det ble et fryktelig kaos med skyting og rop. Sivile og soldater sprang om hverandre. Noen trønderer klarte å slå seg løs og redde seg i små grupper over til Lavangen, hvor IR 12 ble reorganisert. Dessverre så falt 34 trøndere, 64 ble såret og 180 tatt til fange. Paul Mellem ble truffet av kuler i brystet. Han kom seg inn i et hus og døde der. Tyskerne berget seg ved at de dekket seg bak sivile for å hindre skudd fra nordmenn. I så fall ville egne landsmenn bli skutt. Dertil gjorde det ekstremt dårlige været med nordvest sterk vind, sludd og snøfokk, det meget vanskelig for de norske soldatene å se forskjell på tyskere og nordmenn. De norske fangene ble tatt med til Elvegårdsmoen, hvor de ble beordret til å bære materiell til fronten. En klar krigsforbrytelse fra tysk side. Dersom tyskerne ikke hadde brukt sivile som skjold under kampene, ville de sikkert ha tapt slaget.

Trønderne hadde dårlig med sanitetspersonell, som kunne ta seg av de sårede. Etter slaget, tok de norske sanitetsfolk seg også av tyske sårede og omvendt.. Selfangeren "Asbjørn", som var godkjent som hospitalskip, lå i Hamnvik. Båten ble beordret til kaia på Elvenes for å ta ombord sårede for behandling og videre transportert til Harstad sykehus.

Alta bataljonen hadde ordre om å støtte trønderne i Gratangen. De kom etter over Eidet. Om Altabataljonen er det skrevet at de slet seg frem i meterdyp snø med sterk vind og snøfokk rett i ansiktet. Problemene var å få utstyret med. Altabataljonen gikk da i de spor trønderne tidligere hadde tråkket. Det vitner litt om trøndernes enda større slit.

Mindre enn 2 km fra Moan-gårdene, fikk Altabataljonen melding fra en nervøs ordonnans om situasjonen nede i dalen og de hørte skytingen. Krigshistorieforfatter Nils Ryeng sier i en avisartikkel i 1998 at det var Alta-bataljonens soleklare plikt å holde forbindelsen med avdelingen foran. Det klarte de ikke. Spørsmålet er: Hvorfor gikk ikke Alta bataljon til angrep for å hjelpe trønderne? Nils Ryeng konkluderer med at bortsett fra spredt bombekasterskyting, deltok ikke Alta bataljon i noen kamper i Gratangen, Nils Ryeng sier i en del avisinnlegg, at det er antydning at Alta-bataljon ved en feiltakelse skjøt mot trønderne. En beretning på Internett om Alta bataljon, står det skrevet at enkelte fremskutte ledd kan ha kommet i skade for å skyte på norske styrker isteden for tyske. Dette var uttalt fra flere av veteranene i Finnmark i august 1997.